

พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่พระราชทาน
แก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์:
การวิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีทางภาษา
**His Majesty the King's Addresses Given at
Kasetsart University: An Analysis of Message
and Linguistic Techniques**

สมเกียรติ รักษมนี
Somkiat Rakmanee

ABSTRACT

The objectives of this research were to analyze the textual and linguistic techniques of His Majesty the King's addresses given at Kasetsart University on various occasions. The results were as follows. Regarding textual techniques, three main areas were found: thoughts on self development; the role one plays in society; and developing society and the nation. In linguistic techniques, the analysis was broken down into four areas. 1. Structural techniques were divided into two sections: 1.1) oratory structure was found to be concise and in accordance to other addresses, and 1.2) organization was found to utilize rhetoric in forming conclusions and providing expositions. 2. Techniques in the area of linguistic level were found to be of a formal nature when giving formal addresses and semi-formal when giving informal addresses. 3. Regarding techniques in wording and syntax, it was found that wording was easily understood, straightforward, refined, showing conviction, emotive and intentional. In the area of syntax, it was found that two types of sentences were used: informative and calls for action, and used literary styles in the form of short sentences and long sentences. 4. As for techniques in comparison, it was found that simile, analogy and connotation were used.
Key words: Royal addresses, message analysis, linguistic techniques

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานให้แก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในโอกาสต่างๆ ในด้านเนื้อหาและกลวิธีทางภาษา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ด้านเนื้อหาพบว่าเนื้อหาหลักอยู่ 3 ประการ คือ เนื้อหาเกี่ยวกับการให้ข้อคิดในการพัฒนาตนเอง เนื้อหาเกี่ยวกับการให้ข้อคิดในการตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเนื้อหาเกี่ยวกับการให้ข้อคิดในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ด้านกลวิธีทางภาษา จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ 1. กลวิธีด้านโครงสร้าง ได้แก่ 1.1) โครงสร้างวาทนิพนธ์ พบว่ามีโครงสร้างที่ชัดเจนแน่นอนตามประเภทของกระแสพระราชดำรัส 1.2) โครงสร้างการเรียบเรียงข้อความ พบว่า มีการเรียบเรียงข้อความโดยการแสดงเหตุผล โดยการสรุปความ และโดยการขยายความ 2. กลวิธีด้านระดับภาษาพบว่า ทรงใช้ภาษาระดับทางการในพระบรมราโชวาทในโอกาสที่เป็นทางการ และภาษาระดับกึ่งทางการในพระบรมราโชวาทและในพระราชดำรัสในโอกาสที่ไม่เป็นทางการ 3. กลวิธีด้านคำและประโยค ด้านคำพบว่า ทรงใช้คำที่สื่อสารเข้าใจง่ายตรงไปตรงมา คำสละสลวย คำแสดงความคิดเห็น คำแสดงความรู้สึก และคำแสดงเจตนา ด้านประโยคพบว่า ทรงใช้ประโยคตามเจตนาในการสื่อสารเพียง 2 เจตนา คือ เจตนาแจ้งให้ทราบ และเจตนาบอกให้ทำ และทรงใช้ประโยคตามลีลาการประพันธ์ ได้แก่ ประโยคสั้นและประโยคยาว 4. กลวิธีด้านความเปรียบเทียบ พบว่า ทรงใช้การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง การเปรียบเทียบหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง และการเปรียบเทียบโดยนัย

คำสำคัญ: พระบรมราโชวาท, พระราชดำรัส, การวิเคราะห์เนื้อหา, กลวิธีทางภาษา

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราโชวาทในโอกาสต่างๆ รวมทั้งพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น นั้น ล้วนมีสาระสั่งสอนอบรม ให้เป็นคนดีของสังคม รู้จักพัฒนาและใช้ความสามารถของตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติบ้านเมือง แนวคิดที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทแต่ละองค์ นอกจากจะทรงเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นผู้ใฝ่รู้ ใช้ความรู้ความสามารถในการพัฒนาประเทศชาติ และตระหนักในหน้าที่ของตนแล้ว ขณะเดียวกันก็ยังทรงสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้ผู้ฟังได้ตระหนัก และใช้ความรู้ความสามารถได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมบ้านเมืองในเวลานั้นๆ และในกาลภายหน้า ภาษาที่ทรงใช้ก็เป็นภาษาที่เข้าใจได้ง่าย เป็นธรรมชาติ และแทรกพระอารมณ์ขันได้อย่างน่าฟัง สอดคล้องกับคำกล่าวของ สุนันท์ (2542: 184) ว่า ลีลาภาษาในพระบรมราโชวาทนั้น “เป็นรูปแบบของวรรณกรรมคำสอน ที่แสดงออกถึงลักษณะเด่นของลีลาการใช้ภาษาในการสอนอย่างเป็นธรรมชาติ” ด้วยตระหนักถึงคุณค่าดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส ที่พระราชทานแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในโอกาสต่างๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในประเด็นต่อไปนี้ คือ ด้านโครงสร้าง ด้านระดับภาษา ด้านคำและประโยค และด้านความเปรียบเทียบ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาวิเคราะห์พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นับตั้งแต่ปีแรกจนถึงปัจจุบัน เท่าที่สามารถสืบค้นข้อมูลได้ ตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม 2493 จนถึง 24 กรกฎาคม 2541 (ปีสุดท้ายที่เสด็จพระราชดำเนินมาทรงพระราชภารกิจ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ด้วยพระองค์เอง) รวม 66 องค์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร ได้แก่ พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในโอกาสต่างๆ เท่าที่สามารถสืบค้นข้อมูลได้ รวม 66 องค์

เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ต่างๆ ทางภาษาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์เพื่อการจัดกลุ่มในการวิจัย ดังนี้ เกณฑ์การพิจารณาจัดกลุ่มเนื้อหา เกณฑ์การพิจารณารูปแบบโครงสร้างทางภาษา เกณฑ์การพิจารณาการเรียบเรียงข้อความ เกณฑ์การพิจารณาระดับภาษา เกณฑ์การพิจารณาการใช้คำ และเกณฑ์การใช้ความเปรียบ

วิธีการและขั้นตอนการวิจัย

1. สำรวจและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. รวบรวมพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2493 - 2541
3. จำแนกและจัดระบบข้อมูล
4. วิเคราะห์สาระ เนื้อหา การใช้ภาษา และความงามในพระบรมราโชวาท

5. สรุปและรายงานผลการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลของการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ นำเสนอ 2 ส่วนหลัก ได้แก่ ด้านเนื้อหา และด้านกลวิธีทางภาษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เนื้อหาสามารถวิเคราะห์เนื้อหาได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้

1.1 เนื้อหาด้านการให้ข้อคิดในการพัฒนาตนเอง จำแนกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1) ให้รู้จักพัฒนาตนเองและรู้จักหลักการทำงานร่วมกับผู้อื่น ดังข้อความว่า “...โดยใช้ปัญญาไตร่ตรองให้เห็นเหตุที่แท้ ผลที่แท้ ที่ถูกต้องตรงตามเป้าหมายที่พึงมุ่งหวัง แล้ววางแผนการอันแน่นอนที่จะดำเนินการต่อไป...” (19 กรกฎาคม 2516)

2) ให้รู้จักนำวิชาความรู้ไปใช้ในชีวิตรจริง ต้องรู้จักการนำหลักทฤษฎีไปใช้ในทางปฏิบัติให้ถูกต้อง เมื่อเกิดปัญหาที่ต้องรู้จักปรับหลักวิชาให้เข้ากับปัญหา และประสานเข้ากับวิชาอื่นๆ ดังความว่า “...หาทางปรับหลักวิชาให้เข้ากับปัญหา และประสานเข้ากับวิชาอื่นๆ อันเกี่ยวข้องด้วย ให้เห็นให้เข้าใจปัญหา โดยกระฉ่างแจ้ง เมื่อได้วิธีที่ถูกต้องแล้ว ก็นำไปใช้ปฏิบัติให้ได้ผลด้วยความแน่วแน่และมั่นใจ” (17 กรกฎาคม 2518)

3) ให้มีความรับผิดชอบ สำนักตระหนักถึงหน้าที่ของตน และปฏิบัติหน้าที่มิให้บกพร่อง ทรงสั่งสอนว่าการทำงานนั้น “...จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องทำด้วยความรับผิดชอบอย่างสูง ไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง ไม่บิดเบือนจุดประสงค์ที่แท้จริงของงาน สำคัญที่สุดต้องเข้าใจความหมายของคำว่า “ความรับผิดชอบ” ให้ถูกต้อง...” (16 กรกฎาคม 2519)

4) ให้รู้จักทำงานอย่างมีหลักการ ระเบียบเหตุผล เป็นประโยชน์ เป็นธรรม มีความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ศึกษาค้นคว้าเรื่องต่างๆ ให้ลึกซึ้งและกว้างขวางอยู่เสมอ และมีจิตใจหนักแน่น (21 กรกฎาคม 2526)

5) ให้มีคุณสมบัติของบัณฑิต ที่จะต้องเป็นผู้รู้ดีและมีคุณธรรม และรู้จักการวินิจัย เพราะการวินิจัยจะช่วยให้เข้าใจปัญหาได้กระจ่างแจ้งและตัดสินใจปัญหาได้ไม่ผิดพลาด (6 กรกฎาคม 2531)

6) ให้รู้จักการประกอบกิจการงานแบบองค์รวม ดังคำว่า “...เมื่อทำงานใหญ่ๆ ซึ่งประกอบด้วยส่วนย่อยหลายๆ ส่วน หรือมีขั้นตอนปฏิบัติหลายขั้นตอน จะต้องถือว่างานทุกชิ้นทุกส่วนมีความสำคัญ และต้องพยายามกระทำงานแต่ละส่วนแต่ละขั้นตอนนั้น ให้เสร็จสมบูรณ์ พอเหมาะพอดีเสมอกัน...” (16 กรกฎาคม 2535)

7) ให้รู้จักใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์และถูกต้องตามหลักวิชาการ ทรงแนะนำว่า การนำหลักวิชามาใช้นั้นจะต้องใช้ให้ถูกต้องจึงจะเป็นคุณ ดังตัวอย่างว่า “ในการที่ท่านทั้งหลาย จะนำวิชาที่ได้ศึกษาไปใช้นั้น ก็นำใช้วิจารณ์ญาณให้รอบคอบ เล็งดูผลได้ผลเสียทุกแง่ทุกมุม เพราะในบางกรณีอาจอำนวยผลเฉพาะหน้าหรือเฉพาะเวลา แต่อาจเกิดผลเสียแก่ส่วนรวมต่อไปก็ได้” (16 กรกฎาคม 2502)

8) ให้มีความตระหนักว่าศาสตร์แต่ละสาขาวิชาต่างมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ทรงให้ข้อคิดไว้ดังนี้ “วิชาการต่างๆ สาขานั้น มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องถึงกันอย่างแนบแน่น และต่างสนับสนุนส่งเสริมกันอย่างทั่วถึง...จึงสมควรและจำเป็น ที่จะต้องตั้งใจและพยายามใช้วิชาการให้เป็นประโยชน์อุดหนุนประคับประคองกันและกัน” (17 กรกฎาคม 2523)

9) ให้รู้จักการแก้ปัญหาโดยการนำศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ดังคำว่า “เมื่อได้ลงมือทำงาน ก็ย่อมจะต้องประสบปัญหาการปฏิบัติงาน ที่นำเอาทฤษฎีมาใช้จริงๆ ไม่ได้อยู่เสมอ...เราจำเป็นต้องใช้ความสามารถของตน นำเอาทฤษฎีนั้นๆ มาปรุกับวิทยาการ แล้วปรับให้เข้ากับสภาพการณ์ที่เผชิญอยู่ ด้วยตนเอง ให้ปัญหาคลี่คลายลุล่วงไปโดยเร็ว” (18 กรกฎาคม 2518)

10) ให้หมั่นศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ทดลองความรู้ และเผยแพร่ความรู้ ดังที่ทรง

แนะนำดังต่อไปนี้

10.1) ให้บัณฑิตเป็นผู้ใฝ่รู้และมีวินัยในการแสวงหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อให้ “ประเทศชาติอันเป็นที่รักของเรา จักได้เจริญก้าวหน้าทันเทียมกับประเทศที่มีการเกษตรกรรมเจริญแล้วอย่างทันสมัย” (17 มิถุนายน 2497) ทรงให้ความสำคัญต่อการแสวงหาความรู้ว่า “การศึกษานอกระบบภายหลังที่สำเร็จการศึกษา หรือการศึกษาในมหาวิทยาลัยชีวิตจึงมีความสำคัญมาก” (19 กรกฎาคม 2522) เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้

10.2) ให้รู้จักทดลองทำให้เห็นจริง ทรงสั่งสอนว่า ผู้เป็นบัณฑิตนั้นแม้เมื่อรู้แล้วก็ต้องทดลองให้เห็นจริง ดังคำว่า “ต่อไปก็ขอให้พยายามทำการค้นคว้า ทดลองหาวิชาความรู้ สำหรับปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพและภูมิประเทศของเรา อันจะเป็นผลดีมาสู่ประเทศชาติสืบไป” (1 สิงหาคม 2506)

1.2 เนื้อหาด้านข้อคิดในการตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สรุปประเด็นได้ดังนี้

1) ให้ตระหนักในบทบาทการพัฒนาประเทศ อันเป็นหน้าที่ของทุกคน ทรงชี้ให้เห็นว่า ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชาติบ้านเมือง บัณฑิตจึงมีหน้าที่นำวิชาความรู้ของตนไปใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อการพัฒนาประเทศ ดังคำว่า “บัณฑิตของมหาวิทยาลัยนี้ จึงเป็นความหวังของประเทศและของประชาชนทุกคน ที่จะเป็นกำลังสำคัญในการสร้างสรรค์ความมั่นคงและเศรษฐกิจของชาติ ท่านทั้งหลายจึงควรจะได้ทราบตระหนักถึงข้อนี้” (18 กรกฎาคม 2517)

2) ทรงเน้นภารกิจการพัฒนาประเทศด้านเกษตรกรรม ทรงเน้นย้ำภารกิจของบัณฑิตที่จะต้องนำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการพัฒนาการเกษตรของชาติ ดังคำว่า “วิชาที่ท่านได้ศึกษามาทุกสาขา ล้วนแต่เป็นคุณประโยชน์แก่การกลสิกรรมและการเศรษฐกิจของประเทศโดยตรง ดังนั้นโอกาสที่ท่านทั้งหลายจะช่วย

กันสร้างชาติบ้านเมืองในด้านนี้จึงมีอยู่มากมาย ขอให้ท่านทั้งหลายจงพยายามช่วยกันทำหน้าที่นี้ให้ดีที่สุด” (9 กรกฎาคม 2496)

3) ให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมให้สมเกียรติภูมิ ทรงเน้นย้ำอยู่เสมอให้บัณฑิตเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อรักษาเกียรติภูมิของตนและของมหาวิทยาลัย ดังความว่า “การปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีนั้น นอกจากจะต้องใช้ความรู้ ความสามารถแล้ว ยังต้องเป็นผู้มีจิตใจสูง มีศีลธรรม มีสติสัมปชัญญะ ประพฤติตนแต่ในสิ่งที่ชอบที่ควรวางตนให้สมเกียรติ เป็นผู้ที่ไม่ควรแก่การนับถือ” (14 กรกฎาคม 2498) การมีคุณธรรมนี้ไม่ว่าจะอยู่ในที่แห่งใด ตัดสินปัญหาอะไร ก็จะต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรมปราศจากอคติและความเห็นผิด

4) ให้ตระหนักในพันธกิจของมหาวิทยาลัย ทรงย้ำว่ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เดิมเปิดสอนศาสตร์ด้านการเกษตรเพื่อให้ไปพัฒนาการเกษตรของประเทศ แต่ภายหลังเปิดสอนสาขาต่างๆ เพิ่มขึ้นก็มิได้ผิดจากวัตถุประสงค์เดิม เพราะแท้ที่จริงแล้ว “เจตนาหรือหลักการของมหาวิทยาลัยนั้น อยู่ที่การเพิ่มผลผลิตทางอาหารและวัตถุดิบทางการเกษตรเพื่ออุ้มชูส่งเสริมประชาชน โดยเฉพาะเกษตรกรให้มีอยู่ มีกิน มีฐานะมั่นคงขึ้น เพื่อให้ประเทศชาติโดยส่วนรวมมีความผาสุก มั่นคง เป็นอิสระอยู่ได้ตลอดไปนั่นเอง” (17 กรกฎาคม 2523)

1.3 เนื้อหาเกี่ยวกับการให้ข้อคิดในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ทรงชี้ให้ผู้ฟังตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ อันจะนำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ทรงชี้แนวทางและวิธีการที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติ สรุปประเด็นได้ดังนี้

1) **ให้แนวทางในการพัฒนาประเทศ** ทรงชี้แนะแนวคิดและวิธีการต่างๆ ในการพัฒนาประเทศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.1) ทรงชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาประเทศ เริ่มมาจากการพัฒนาตนเอง ดังความว่า “การสร้างความ

เจริญมั่นคงให้แก่ตนเอง แก่ส่วนรวม หรือแก่ชาติบ้านเมืองก็ตาม ที่จริงเป็นสิ่งเดียวกัน ที่เรียกว่าการพัฒนาหรือการปฏิบัติปรับปรุงให้ดีขึ้นให้เจริญขึ้น” (20 กรกฎาคม 2537)

1.2) ทรงชี้แนะว่าการพัฒนาประเทศ มีองค์ประกอบสำคัญสามประการ คือ มโนคติ มีวิทยาการที่ดี และการวางแผนที่ดี (25 กรกฎาคม 2539)

1.3) ทรงชี้แนะว่าการพัฒนาประเทศต้องรู้จักปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ใช้ประโยชน์ได้ “คุณค่าเป็นประโยชน์ตรงกับความสะดวก” (19 กรกฎาคม 2516) เพื่อให้สามารถใช้ “ทรัพยากรตามธรรมชาติให้เกิดผลเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนส่วนรวมให้ได้มากที่สุด” (15 กรกฎาคม 2519)

1.4) ทรงสั่งสอนให้รู้จักการทำงานร่วมกัน ความว่า “งานพัฒนาบ้านเมืองนั้น ต้องอาศัยบุคคลสองประเภทคือนักวิชาการกับผู้ปฏิบัติ นักวิชาการเป็นผู้วางโครงการ... ส่วน ผู้ปฏิบัติเป็นผู้ลงมือลงแรงกระทำ” (16 กรกฎาคม 2513) และงานจะได้ผลต่อเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายร่วมมือกัน

1.5) ทรงเน้นให้ใช้หลักวิชาอันถูกต้องเพื่อการพัฒนาประเทศ ดังความว่า “การพัฒนาประเทศเพื่อให้เกิดความเจริญความมั่นคงแก่คนส่วนรวมทั้งชาติได้แท้จริงนั้น จะต้องอาศัยหลักวิชาอันถูกต้อง และต้องกระทำไปพร้อมๆ กันทุกด้านด้วย” (20 กรกฎาคม 2515)

1.6) ทรงเน้นประเด็นสำคัญของการพัฒนาประเทศว่า อยู่ที่การยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน ความว่า “ความเจริญของประเทศนั้น หมายถึงความเจริญของประชาชนเป็นส่วนรวมสม่ำเสมอทั้งประเทศ” (20 กรกฎาคม 2510) ฟังตนเองได้ เพราะ “ผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้นต่อไปได้โดยแน่นอน” (19 กรกฎาคม 2517)

1.7) ทรงเน้นหลักแนวคิด “พอมิ พอกิน” เพื่อใช้เป็นหลักในการพัฒนาประเทศ แนวคิดนี้ปรากฏในพระบรมราโชวาทที่พระราชทานเมื่อ พ.ศ.

2517 โดยทรงอธิบายว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน” (18 กรกฎาคม 2517)

1.8) ทรงอธิบายให้เห็นว่าการพัฒนาประเทศต้องค่อยเป็นค่อยไป มีการวางแผนตามลำดับ และมีการประสานงานทุกส่วนอย่างสมดุล ดังความว่า “การถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญ ให้ค่อยเป็นไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้นก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์” (19 กรกฎาคม 2517) ทั้งนี้ทรงให้เหตุผลว่า “การพัฒนาอย่างถูกต้องซึ่งหวังผลอันยั่งยืนไพศาล จึงต้องวางแผนงานเป็นลำดับขั้นอย่างถี่ถ้วนทั่วถึง” (19 กรกฎาคม 2517)

1.9) ทรงเน้นย้ำว่าผู้มีความรู้จะต้องเผยแพร่ความรู้ให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ดังความว่า “ท่านทั้งหลายจะต้อง ...ส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ที่ได้ศึกษามาแก่พี่น้องเกษตรกร ให้ได้ทราบถึงวิธีปฏิบัติอันถูกต้องตามหลักวิชา... จึงจะเกิดประโยชน์แก่สังคมในด้านนี้และเป็นผลดีแก่ประเทศชาติสืบไป” (19 กรกฎาคม 2505)

2) ทรงเน้นการพัฒนาด้านการเกษตรเป็นสำคัญ สรุปได้ดังนี้

2.1) ให้ตระหนักในความสำคัญของอาชีพเกษตรกรและเกษตรกรกรรมและดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ทรงชี้ให้ตระหนักเห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม การถือกรรมและเกษตรกรจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนไทย และจะต้องช่วยกันพัฒนาการเกษตรของประเทศ ให้เกษตรกรพอมีพอกินก็จะพึ่งตนเองได้ ฐานะความเป็นอยู่ก็จะมั่นคงขึ้น และส่งผลต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

2.2) การพัฒนาการเกษตรของประเทศทำให้เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรืองทรงมองการณ์ไกลและชี้ให้เห็นถึงขอบเขตอันกว้างไกลของงานเกษตรกรรม สรุปความโดยรวมได้ว่า การเกษตรเป็นพื้นฐานการพัฒนา

เศรษฐกิจเศรษฐกิจของประเทศจะรุ่งเรืองได้ก็เนื่องจากการผลิตทางการเกษตรเป็นสำคัญ

2.8) การปรับปรุงฐานะความเป็นอยู่ของราษฎร การช่วยเหลือราษฎรให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทรงเล็งเห็นมานานแล้วว่า ประเทศจะเจริญได้ก็ด้วยประชาชนไม่ขัดสนเดือดร้อน แสดงถึงพระอัจฉริยภาพและพระวิสัยทัศน์ในการพัฒนาดังตัวอย่างต่อไปนี้ “ความเจริญของประเทศนั้น หมายถึง ความเจริญของประชาชนเป็นส่วนรวมสม่ำเสมอทั้งประเทศ ...การพัฒนาประเทศจึงจะต้องกระทำต่อไปอีกมาก ...ควรที่จะมุ่งถึงการปรับปรุงฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนนี้ ให้มากขึ้นด้วย ...ช่วยเหลือที่จะทำให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้” (20 กรกฎาคม 2510)

2. กลวิธีทางภาษา วิเคราะห์กลวิธีทางภาษาได้ 4 ด้าน ดังนี้

2.1 กลวิธีด้านโครงสร้าง

1) รูปแบบโครงสร้างวาทนิพนธ์ของพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส

1.1) รูปแบบโครงสร้างวาทนิพนธ์ของพระบรมราโชวาท ประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการ ดังที่ ฉัตรวรุณ (2523: 489-490) กล่าวไว้ คือ 1) กล่าวถึงโอกาสที่ให้อาวาท 2) เน้นถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้รับโอวาท 3) แนะนำตักเตือนให้ประพฤติตนในทางที่ถูกต้อง และ 4) อวยพร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคำนึงถึงโครงสร้างของ “วาทนิพนธ์” หรือการประกอบสร้างทางวาทกรรม เพื่อแสดงออกทางภาษาในรูปแบบของ “โอวาท” ทำให้พระบรมราโชวาทมีรูปแบบโครงสร้างที่แน่นอนเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ และถือเป็นแบบอย่างทางวาทนิพนธ์สำหรับ “โอวาท” ได้อย่างดี ลักษณะดังกล่าวนี้พบในพระบรมราโชวาททุกองค์

1.2) รูปแบบโครงสร้างวาทนิพนธ์ของพระราชดำรัส พบว่า มีลักษณะเป็นปริเฉท ดังที่ ฉัตรพรและคณะ (2549: 171-172) ได้กล่าวไว้ว่าปริเฉทการพูดที่สร้างขึ้นโดยผู้พูดเพียงคนเดียว มีองค์ประกอบ 3

ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนขึ้นต้น 2) ส่วนเนื้อความ 3) ส่วนลงท้าย เมื่อพิจารณาพระราชดำรัสที่พระราชทานให้แก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์พบว่า ประกอบด้วย 3 ส่วนดังกล่าวข้างต้น โดยส่วนต้นทรงทักทายผู้ฟัง ส่วนเนื้อความว่าด้วยเนื้อหาในพระราชดำรัส และส่วนท้ายลงท้ายด้วยการกล่าวอวยพร จากการวิเคราะห์พบว่า แม้เนื้อความในพระราชดำรัสบางองค์จะมีความยาวมากและมีเนื้อความหลายประเด็น แต่จะเห็นได้ว่าแบ่งเป็นตอนๆ แต่ละตอนมีโครงสร้างครบ 3 ส่วนดังกล่าวแล้ว

2) การเรียบเรียงข้อความ ทรงใช้วิธีการดังต่อไปนี้

2.1) การเรียบเรียงข้อความโดยการแสดงเหตุผล ทรงอธิบายด้วยเหตุและผลให้เป็นที่เข้าใจได้ง่าย ดังตัวอย่าง “การที่จะพัฒนาให้บรรลุผลเป็นประโยชน์ดังกล่าวได้ จำเป็นที่จะต้องพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้อยู่ดีกินดีเป็นเบื้องต้น เพราะฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น คือรากฐานอย่างสำคัญของความสงบและความเจริญมั่นคง” (26 กรกฎาคม 2539)

2.2) การเรียบเรียงข้อความโดยการสรุปความ การสรุปความให้ผู้ฟังจับความได้ง่ายขึ้น อันจะส่งผลให้เข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้นอีกทางหนึ่ง ดังตัวอย่าง “ถ้าทำได้ดังนี้ ก็เชื่อว่าแต่ละคนจะประสบความสำเร็จและความเจริญในขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไปได้แน่นอน” (23 กรกฎาคม 2541)

2.3) การเรียบเรียงข้อความโดยการขยายความเป็นรูปแบบหนึ่งที่ทรงใช้ โดยทรงกล่าวนำด้วยประโยคสำคัญ แล้วตามด้วยการขยายความเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนแจ่มแจ้ง ดังตัวอย่าง “(ประโยคหน้า) ประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม วิชาที่ท่านได้ศึกษามาทุกสาขาล้วนแต่เป็นคุณประโยชน์แก่การกสิกรรม และการเศรษฐกิจของประเทศโดยตรง (ประโยคขยายความ) ดังนั้น โอกาสที่ท่านทั้งหลายจะช่วยกันสร้างชาติบ้านเมืองในด้านนี้จึงมีอยู่มากมาย ขอให้ท่านทั้งหลายจงพยายามช่วยกันทำหน้าที่นี้ให้ดี...

ประพุดิตนแต่ในสิ่งที่ชอบที่ควร วางตนให้สมเกียรติเป็นผู้ที่ควรแก่การนับถือ” (14 กรกฎาคม 2498)

2.2 กลวิธีระดับภาษาการวิเคราะห์ระดับภาษาที่ทรงใช้ พบว่ามีดังนี้

1) ภาษาระดับทางการเป็นระดับภาษาที่ใช้อย่างเป็นทางการเป็นการ สื่อสารออกไปตรงๆ ไม่แฝงอารมณ์ความรู้สึก ทรงใช้ภาษาระดับนี้ในพระบรมราโชวาทพระราชทานในโอกาสที่เป็นทางการ ดังตัวอย่าง “บรรดานิสิตที่ได้ผ่านการศึกษาจบมหาวิทยาลัยแล้วนั้น นับว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถพอที่จะใช้สติปัญญาหยังคิด และตัดสินใจปัญหาต่างๆ ได้รอบคอบเหมาะสมแก่กาลเทศะ” (10 สิงหาคม 2504) จะเห็นได้ว่าทรงใช้คำ บรรดา การศึกษา นับว่า สติปัญญา หยังคิด กาลเทศะ เป็นต้น คำเหล่านี้ล้วนเป็นคำระดับทางการ มีความหมายชัดเจนตรงไปตรงมา ไม่นั้นความรู้สึกของอารมณ์ส่วนบุคคล แต่ทำให้ได้ความรู้สึกถึงความสง่างาม

2) ภาษาระดับกึ่งทางการ เป็นภาษาที่ใช้ในโอกาสที่ไม่ประสงค์จะให้เป็นการทางการมากเกินไป ทรงใช้ภาษาระดับนี้ในพระราชดำรัสที่พระราชทานเมื่อเสด็จพระราชดำเนินมาเป็นการส่วนพระองค์ ดังตัวอย่าง “ตามที่ท่านอธิการบดีได้ขอร้องให้แสดงธรรมก็รู้สึกลำบากอยู่ เพราะว่าไม่ได้เตรียมเทศนามา ซึ่งก็อาจจะเต็มที” (28 พฤศจิกายน 2510) ทรงใช้คำ ขอร้อง แสดงธรรม รู้สึกลำบากอยู่ เทศนา เต็มที เป็นต้น คำเหล่านี้ล้วนแฝงไว้ด้วยอารมณ์ความรู้สึกอย่างเป็นกันเอง ดังเช่น คำ “เทศนา” ที่ทรงเลือกมาใช้เพื่อยั่วล้ออธิการบดี มิได้หมายความว่า เป็นการแสดงพระธรรมเทศนาของพระภิกษุจริงๆ ระดับภาษาที่ทรงใช้นี้จึงจัดได้ว่าเป็นภาษาระดับกึ่งทางการ เหตุที่ทรงเลือกใช้เพราะทรงมุ่งให้เกิดบรรยากาศอย่างเป็นกันเอง

2.3 กลวิธีด้านคำและประโยคจากการวิเคราะห์พบว่า ด้านการใช้คำ ทรงเลือกใช้คำที่สื่อสารเข้าใจง่ายตรงไปตรงมา คำสละสลวย คำแสดงความคิดเห็น คำแสดงความรู้สึก และคำแสดงเจตนา ส่วนเรื่องประโยคพบว่า นอกจากทรงใช้ประโยคตามจุดมุ่ง

หมายในการสื่อสารโดยตรงแล้วยังทรงใช้ประโยชน์ตามลีลาการประพันธ์ด้วย ดังจะได้แสดงรายละเอียดต่อไปนี้

1) การใช้คำ

1.1) คำที่สื่อสารเข้าใจง่ายตรงไปตรงมา เป็นการใช้คำที่สามารถเข้าใจได้ง่ายและสื่อสารตรงไปตรงมา การทำความเข้าใจสารจึงไม่ซับซ้อน ดังตัวอย่าง “วิชาที่ท่านได้ศึกษามาทุกสาขา ล้วนแต่เป็นคุณประโยชน์แก่การกสิกรรมและการเศรษฐกิจของประเทศโดยตรง ดังนั้นโอกาสที่ท่านทั้งหลายจะร่วมกันสร้างชาติบ้านเมืองในด้านนี้จึงมีอยู่มากมาย ขอให้ท่านทั้งหลายจงพยายามร่วมกันทำหน้าที่นี้ให้ดีที่สุด” (9 กรกฎาคม 2496) จากตัวอย่างนี้แม้ว่าบางคำจะทรงใช้ศัพท์ที่สูงขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง เช่น การกสิกรรม การเศรษฐกิจ แต่ก็ เป็นคำที่คุ้นเคยและเข้าใจได้ง่าย

1.2) คำสะสลาย ทรงเลือกคำที่นำมาเรียบเรียงเข้าด้วยกันได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนกันได้พอดีพอดี ทั้งระดับภาษา ความหมาย และเสียงของคำ ดังตัวอย่าง “การศึกษาในมหาวิทยาลัย ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาเพื่อมุ่งให้มีมีความรู้ความสามารถเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบกิจการงานในชีวิตนั้น เป็นการศึกษาในระบบส่วนใหญ่ ผู้ศึกษาได้รับความรู้ถ่ายทอดจากครูบาอาจารย์ และจากการศึกษาค้นคว้าเป็นสำคัญ” (19 กรกฎาคม 2522) จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่าทรงเลือกใช้คำที่สื่อสารเข้าใจง่ายตรงไปตรงมา แต่ละคำมีความสอดคล้องกลมกลืนกันได้พอดีพอดี ทั้งตามระดับภาษา ความหมายและเสียงของคำเช่น เชื่อมความด้วย “ซึ่ง” เน้นเป้าหมายด้วย “มุ่ง” ใช้ “เป็น” เพื่ออธิบายใช้ “ส่วนใหญ่” เพื่อให้ความเห็น เป็นต้น จึงเรียกได้ว่าทรงใช้คำสะสลาย

1.3) คำแสดงความคิดเห็น ทรงใช้เมื่อมีพระราชประสงค์จะพระราชทานความคิดเห็น ดังตัวอย่าง “มีเหตุการณ์หลายอย่างที่น่าจะได้ชี้แจงบ้างแล้วว่าเรื่องราวก็ควรจะเรียบร้อยไปแล้ว” (28 พฤศจิกายน 2510) หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง “ผู้สำเร็จการศึกษาจากที่นี่ควรจะ

ภูมิใจและมั่นใจในตัวเองได้เต็มที่ว่าจะไม่มีปัญหาขัดข้องในการเริ่มชีวิตการทำงาน” (21 กรกฎาคม 2520) จากตัวอย่าง ทรงใช้ “น่าจะ” และ “ควรจะ” ในบริบทแสดงความเห็นเพื่อให้ผู้ฟังเห็นว่าเป็นเรื่องควรตระหนัก เป็นการเสนอแนะให้คิดใคร่ครวญถึงประโยชน์ของเรื่องที่ฟังอย่างแท้จริง

1.4) คำแสดงความรู้สึก ทรงใช้คำแสดงความรู้สึกที่มีพระราชประสงค์จะถ่ายทอดมายังผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

1.4.1) ความรู้สึกชื่นชมยินดี พบมากในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสทุกองค์ แสดงให้เห็นว่าทรงตระหนักในการเลือกใช้ภาษาเพื่อให้กำลังใจ ดังตัวอย่าง “ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้มาทำพิธีมอบปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในวาระนี้...ขอแสดงความชื่นชมกับผู้ที่ทรงคุณวุฒิและบัณฑิตทุกคน ที่ได้รับเกียรติและความสำเร็จ ทั้งขอขอบใจ...” (23 กรกฎาคม 2541)

1.4.2) ความรู้สึกเป็นกันเอง ทรงใช้ในโอกาสส่วนพระองค์หรือโอกาสที่ไม่เป็นทางการ เพื่อทรงแสดงให้เห็นความรู้สึกใกล้ชิดเป็นการลดช่องว่างระหว่างพระราชากับประชาชน ด้วยพระราชอัธยาศัย ดังกล่าว ถ้อยคำภาษาที่ทรงใช้จึงแฝงไว้ด้วยอารมณ์ขันและความเป็นกันเอง หรืออาจเรียกว่าได้มานุชดลก ดังตัวอย่าง “แล้วจะมีโฆษกใหม่หรือไม่ก็แล้วแต่โฆษกที่จะมาลือขอให้ควายฟัง...เดี๋ยวนี้ก็ควายไม่ค่อยถูกสมัยแล้ว มีควายเหล็ก ลองไปลือขอให้ควายเหล็กฟังก็ไม่ค่อยเกิดผลดี เลยวันนี้ไม่เห็นลือขอ คงไม่ลือขอ ...ขออำนาจไมโครโฟนนี้ไปช่วยคราว” (13 พฤศจิกายน 2514)

1.5) คำแสดงเจตนา ทรงใช้เมื่อมีพระราชประสงค์ที่จะให้ปฏิบัติเช่นไร พบในพระบรมราโชวาทที่เป็นทางการ ดังตัวอย่าง “จงพยายามเอาวิชาที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองให้เต็มที่” (9 กรกฎาคม 2496) หรือ “จงพยายามนำวิชาที่ท่านได้ศึกษามาแล้วทุกสาขา ซึ่งล้วนแต่เป็นคุณประโยชน์เกี่ยวแก่การเกษตรและการเศรษฐกิจโดยตรง ไปใช้ให้บังเกิดประโยชน์” (17

มัญญน 2497) ทั้งสองประโยคทรงใช้ “จง” เพื่อแสดงเจตนาให้ปฏิบัติตาม

2) การใช้ประโยค วิเคราะห์เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1) การใช้ประโยคตามจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร

2.1.1) ประโยคบอกเล่า ทรงใช้ประโยคบอกเล่าเมื่อทรงบอก ชี้แจง หรืออธิบายขยายความให้ผู้ฟังเข้าใจ เช่น “การปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีนั้น นอกจากต้องใช้ความรู้ ความสามารถแล้ว ยังต้องเป็นผู้มีจิตใจสูง มีศีลธรรม มีสติสัมปชัญญะ ประพฤติตนแต่ในสิ่งที่ชอบที่ควร วางตนให้สมเกียรติเป็นผู้ที่ควรแก่การนับถือ” (14 กรกฎาคม 2498)

2.1.2) ประโยคคำสั่ง ทรงใช้รูปประโยคคำสั่งเมื่อมีพระราชประสงค์ให้ผู้ฟังปฏิบัติ โดยการใช้คำแสดงเจตนาดังได้กล่าวแล้ว ดังตัวอย่าง “จงพยายามนำวิชาที่ท่านได้ศึกษามาแล้วทุกสาขา ซึ่งล้วนแต่เป็นคุณประโยชน์เกี่ยวแก่การเกษตรและการเศรษฐกิจโดยตรง ไปใช้ให้บังเกิดประโยชน์” (17 มิถุนายน 2497)

2.1.3) ประโยคขอร้อง ทรงใช้รูปประโยคขอร้องเมื่อมีพระราชประสงค์ให้ผู้ฟังปฏิบัติตามด้วยความรู้สึกที่นุ่มนวลกว่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้ “โอกาสที่ท่านทั้งหลายจะช่วยกันสร้างชาติบ้านเมืองในด้านนี้ จึงมีอยู่มากมาย ขอให้ท่านทั้งหลายจงพยายามช่วยกันทำหน้าที่นี้ให้ดีที่สุด” (14 กรกฎาคม 2498)

2.2) ประโยคตามลีลาการประพันธ์ นอกจากการพิจารณาประโยคตามจุดมุ่งหมายของการสื่อสารแล้ว งานวิจัยนี้ได้พิจารณาประโยคตามลีลาการประพันธ์ตามที่ กุหลาบ (2536: 23-24) เปลื้อง (2510: 151-153) และสมเกียรติ (2549: 35-40) ได้กล่าวไว้สอดคล้องกัน วิเคราะห์ได้ดังนี้

2.2.1) ประโยคสั้น (Attic sentence) ได้แก่ ประโยคที่สั้น ง่าย ไม่ซับซ้อน ประโยคชนิดนี้จะใช้ถ้อยคำที่กะทัดรัด ตรงไปตรงมา เข้าใจง่าย จบความโดยเร็ว ผู้เขียนมักจะใช้ประโยคนี้นานหลาย

ประโยคมาเรียงติดต่อกัน เพื่อขยายความหรือเล่าเรื่องให้จบความ ตัวอย่างประโยคชนิดนี้แทบไม่พบในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส ที่พระราชทานแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พอยกตัวอย่างได้บ้าง ดังนี้ “การเกษตรกรรมนั้นสำคัญมาก ในปัจจุบันนี้นานาประเทศเกือบทั่วโลก ต่างมุ่งหน้าทำนุบำรุงส่งเสริมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น” (17 มิถุนายน 2497)

2.2.2) ประโยคยาว (Isocretic sentence) ได้แก่ ประโยคที่มีการขยายความต่อเนื่องกันออกไป ให้มีลักษณะเป็นประโยคความรวมหรือความซ้อน ซึ่งมีลักษณะและตัวอย่างจากพระบรมราโชวาทดังต่อไปนี้

(1) ประโยคขยายความ ได้แก่ ประโยคความรวมหรือความซ้อน ซึ่งมีการขยายความต่อเนื่องให้ยาวออกไป ทั้งนี้เพื่อความชัดเจนของเนื้อหา และความไพเราะสละสลวยของภาษา เช่น “จงพยายามเอาวิชาที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ แก่ชาติบ้านเมืองให้เต็มที่ ประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม วิชาที่ท่านได้ศึกษามาทุกสาขา ล้วนแต่เป็นคุณประโยชน์แก่การกสิกรรมและการเศรษฐกิจของประเทศโดยตรง ดังนั้นโอกาสที่ท่านทั้งหลายจะช่วยกันสร้างชาติบ้านเมืองในด้านนี้จึงมีอยู่มากมาย” (14 กรกฎาคม 2498)

(2) ประโยคนานความ ได้แก่ ประโยคที่มีเนื้อความเข้าคู่กันสังเกตได้จากการใช้สันธานคู่เช่น พอ...ก็ เมื่อ...จึง ฉะนั้น...ดังนั้น ฯลฯ ทำให้เห็นว่าประโยคนั้นมีเนื้อความ 2 ตอนขนานกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้ “เมื่อใดก็ตามที่ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี และประเทศชาติมีความสงบ มีความเจริญ เมื่อนั้นการพัฒนาจึงจะถือได้ว่าประสบความสำเร็จ เป็นชัยชนะของการพัฒนาอย่างแท้จริง” (26 กรกฎาคม 2539)

(3) ประโยคยาวแบบโวหาร (Ciceronian) ได้แก่ ประโยคที่มีความต่อเนื่องกันอย่างมีศิลปะ ต้องอ่านให้จบเนื้อความทั้งหมดจึงจะเข้าใจ มีดังนี้

(3.1) ประโยครวมเนื้อความ ได้แก่ ประโยคที่มีความต่อเนื่องกัน เป็นการรวมเนื้อความทั้งหมดไว้ด้วยกัน ต้องอ่านให้จบความจึงเข้าใจ ดังตัวอย่าง “นิสิต

ที่สำเร็จการศึกษา ข้าพเจ้าขอเตือนว่า จงพยายามเอาวิชาที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองให้เต็มที่ ...ดังนั้นโอกาสที่ท่านทั้งหลายจะร่วมกันสร้างชาติบ้านเมืองในด้านนี้จึงมีอยู่มากมาย ขอให้ท่านทั้งหลายจงพยายามช่วยกันทำหน้าที่นี้ให้ดีที่สุด” (9 กรกฎาคม 2496)

(3.2) ประโยคจำแนกแล้วสรุปความ ได้แก่ ประโยคที่แจกแจงรายละเอียดแล้วสรุปความตอนท้าย ดังตัวอย่างต่อไปนี้ “การแสดงละคร การป้องกันประเทศ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นสามอย่างซึ่งอาจคนละทางกันทั้งนั้น แต่ว่าก็ขอมาทำให้สัมพันธ์กัน โดยที่ว่าทางอาจารย์และนิสิตของมหาวิทยาลัยก็ได้แสดงละคร และได้สามารถช่วยประเทศชาติและผู้ปฏิบัติงานต่างๆ เพื่อช่วยประเทศชาติ ก็นับเป็นการทำงานที่ดีได้” (27 มิถุนายน 2515) ตัวอย่างข้างต้นนี้จะสังเกตเห็นว่าทรงใช้ประโยคหลายประโยคต่อเนื่องกัน โดยการจำแนกเนื้อความออกเป็นส่วนๆ แล้วสรุปความตอนท้าย

2.4 ความเปรียบเทียบ งานวิจัยนี้ได้จำแนกการวิเคราะห์ความเปรียบเทียบออกเป็น 3 วิธี ได้แก่ การเปรียบเทียบเหมือน การเปรียบเทียบเป็น และการเปรียบเทียบเหนือ พบว่าทรงใช้ความเปรียบเทียบเพียง 2 วิธี ดังนี้

1) การเปรียบเทียบเหมือนหมายถึงการกล่าวเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนอีกสิ่งหนึ่งในภาษาภาพพจน์เรียกว่า “อุปมา” (simile) เป็นการเปรียบเทียบว่าของสองสิ่งนั้นมีลักษณะเหมือนกัน มีคำที่ใช้เปรียบ เช่น เหมือน ราว ดัง เปรียบ คลุจ ฯลฯ ทรงใช้การเปรียบเทียบเหมือนในข้อความที่มีพระราชประสงค์ให้เข้าใจแจ่มแจ้งโดยการนำสิ่งอื่นมากล่าวเทียบ ดังตัวอย่าง “วิทยาการทุกสาขาทุกระดับมีความสำคัญมากสำหรับนำไปใช้ปฏิบัติงาน โบราณท่านเปรียบกับอาวุธอันคมกล้า ซึ่งมีความอนันต์ แต่ก็อาจมีโทษมหันต์ถ้านำไปใช้ไม่ถูกต้อง” (7 สิงหาคม 2527)

2) การเปรียบเทียบเป็น หมายถึง การเปรียบเทียบของสิ่งหนึ่งว่ามีคุณสมบัติเช่นเดียวกับอีกสิ่งหนึ่ง มิได้เน้นที่ความเหมือนหรือรูปลักษณะภายนอก การเปรียบเทียบวิธีนี้

ในภาษาภาพพจน์เรียกว่า “อุปลักษณ์” (Metaphor) มักมีคำที่ใช้ในการกล่าวเปรียบเทียบคือ เป็น คือ เท่า หรืออาจไม่ใช่คำเปรียบเทียบก็ได้ หากสามารถแสดงได้ว่าของสิ่งหนึ่งมีคุณสมบัติเช่นอีกสิ่งหนึ่ง ทรงใช้การเปรียบเทียบวิธีนี้บ้างเหมือนกัน เมื่อทรงฟังเสียงให้ผู้ฟังเข้าใจถึงสิ่งที่มีคุณสมบัติร่วมกันดังตัวอย่างต่อไปนี้ “ช่วยกันเผยแพร่วิทยาการ ตามแบบที่ท่านได้ศึกษามานั่น ให้เป็นคุณประโยชน์แก่ประชากรราษฎรผู้ดำเนินอาชีพในการกลุ่กรรณอันเป็นประหนึ่งกระดูกสันหลังของประเทศอยู่นั้นด้วย” (25 พฤษภาคม 2493)

3) การเปรียบเทียบโดยนัย หมายถึง การใช้สำนวนโวหารที่มีการเปรียบเทียบแฝงไว้ในตัว การกล่าวเปรียบด้วยวิธีนี้ เป็นการใช้ถ้อยคำภาษาที่มีนัยของความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งแฝงเร้นอยู่ ในที่นี้ได้วิเคราะห์จากการตีความ และการพิจารณาจากภาพพจน์ (figure of speech) ชนิดอื่นๆ นอกเหนือจากอุปมาและอุปลักษณ์ดังที่ได้กล่าวแล้ว พบตัวอย่างการเปรียบเทียบโดยนัยในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมาภิไธย ดังตัวอย่าง “อันประเทศของเรานั้น เป็นที่รู้จักกันอยู่ทั่วไปแล้วว่า อุดมด้วยทรัพยากรในดินสินในน้ำเพียงไร” (25 พฤษภาคม 2493) หมายความว่าประเทศไทยอุดมสมบูรณ์จึงอยู่ดีกินดี ประกอบอาชีพหรือเลี้ยงชีพได้ไม่อดตายแน่นอน ทรงเปรียบเทียบว่าในดินก็มีทรัพยากรในน้ำก็มีทรัพยากร ตัวอย่างต่อมาความว่า “มาเยี่ยมต้นนนทรีตามเคย แต่ว่าต้นนนทรีคงน้อยใจมาก เพราะปี 2513 ไม่ได้มาเยี่ยมสักครั้งเดียว” (6 กุมภาพันธ์ 2514) และ “แสดงให้เห็นว่า ต้นนนทรีได้รับการดูแลอย่างดี เพราะว่าอ้วนท้วนแข็งแรงดี เพราะว่าแม้จะต้นไม้อ่อน หรือคน หรืออะไรก็ตาม เลี้ยงง่ายแต่ไม่ได้เลี้ยง มันก็ตายเหมือนกัน ก็ขอชมเชยชาวเกษตรว่า ได้ดูแลเอาใจใส่เป็นที่น่าพอใจ” (28 พฤศจิกายน 2510) “มาเยี่ยม... น้อยใจ” และ “อ้วนท้วน ... เลี้ยง” การเปรียบเทียบวิธีนี้เป็นการทำให้รู้สึกว่าต้นนนทรีมีความรู้สึกเช่นเดียวกับคนจึงต้อง “มาเยี่ยม” และเมื่อไม่มาเยี่ยมก็ “น้อยใจ” หรือเมื่อ “เลี้ยง” ก็ “อ้วนท้วน” จัดได้

เป็นภาพพจน์บุคลาธิษฐาน หรือบุคลวัต (personification) การเปรียบให้ด้นนพรีมีความรู้สึกเหมือนคนจึงให้นัยแห่งความรู้สึกได้

อภิปราย และข้อเสนอแนะ

อภิปราย

1. **ข้อวิจารณ์เกี่ยวกับผลการวิจัย** พระบรมราชาโฆวาทและพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์นั้น มีเนื้อหาเน้นไปในทางการพัฒนาคนเพื่อมุ่งผลสู่สังคม กล่าวคือทรงมุ่งให้รู้จักพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้คิด และรู้จักนำความรู้ ความคิด ไปปฏิบัติในฐานะที่เป็นส่วนประกอบ และเป็นกำลังสำคัญของสังคม การกระทำดังกล่าวจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติ ซึ่งทรงเน้นให้เห็นว่าสุดท้ายแล้วทุกคนต้องช่วยกันพัฒนาประเทศชาติ เพราะเมื่อพัฒนาคนให้เจริญแล้วประเทศชาติก็จะเจริญด้วย ในด้านกลวิธีทางภาษานั้น ผลการวิจัยช่วยให้เห็นพระอัจฉริยภาพทางภาษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านโครงสร้างทางวาทนิพนธ์ที่มีรูปแบบที่แน่นอนชัดเจน ระดับภาษาเหมาะแก่กาลเทศะและบุคคล คำและประโยคสื่อความหมายได้ตรงตามพระราชประสงค์ เพราะมีความชัดเจนทั้งในความหมายของคำและรูปประโยครวมทั้งทรงใช้ความเปรียบเพื่อให้เนื้อความมีสีสันและเข้าใจได้ง่าย

2. ข้อวิจารณ์นอกเหนือจากผลการวิจัย มีดังนี้

2.1 ด้านเนื้อหาแนวพระราชดำริหลายประการที่สังคมพึงจะให้ความสนใจอย่างจริงจังเมื่อไม่นานมานี้ แท้ที่จริงแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้แล้วเป็นเวลานาน แสดถึงพระวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลต่อวิถีการดำเนินชีวิตที่พระราชทานแก่ประชาชน ดังแนวพระราชดำริต่อไปนี้

1) แนวพระราชดำริเรื่อง “องค์รวม” ได้พระราชทานไว้ตั้งแต่ปี 2517 ดังความว่า “การพัฒนาอย่างถูกต้องซึ่งหวังผลอันยั่งยืนไพศาล จึงต้อง

วางแผนงานเป็นลำดับขั้น อย่างถี่ถ้วนทั่วถึง ให้องค์ประกอบของแผนงานทุกส่วนสัมพันธ์และสมดุลกันโดยสอดคล้อง” (19 กรกฎาคม 2517)

2) แนวพระราชดำริเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” ได้พระราชทานไว้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2510 ดังข้อความว่า “ราษฎรของเราต้องการความช่วยเหลือ คือความช่วยเหลือที่จะทำให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้ ยกฐานะขึ้นด้วยตนเองได้” (20 กรกฎาคม 2510) และ “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน” (18 กรกฎาคม 2517)

3) แนวพระราชดำริเรื่อง “การเกษตรครบวงจร” ซึ่งคนไทยส่วนหนึ่งนำมาปฏิบัติ ประยุกต์ใช้ ในทางการค้าและธุรกิจ โดยเน้นคำว่า “ครบวงจร” เมื่อประมาณ 20 ปี ที่แล้วเป็นต้นมานั้น แท้ที่จริงเป็นแนวพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2507 ดังความว่า “งานเกษตรกรรมนี้กว้างขวางมาก ตั้งแต่การผลิตรวมทั้งการค้นคว้าเพื่อการผลิต การจัดกิจการ จนกระทั่งการจำหน่ายผลผลิต” (9 กรกฎาคม 2507)

4) แนวพระราชดำริเรื่อง “หญ้าแฝก” ได้พระราชทานในที่อื่นๆ มาเป็นเวลานานแล้ว แต่ได้พระราชทานข้อคิดในเชิงเปรียบเทียบ ในคราวพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาในปีพ.ศ. 2540 เพื่อทรงให้ข้อคิดว่า อย่าละเลยหรือมองข้ามสิ่งเล็กน้อยเพราะสิ่งเหล่านั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาได้ดังนี้ “อย่าละเลยหรือมองข้ามแม้สิ่งเล็กน้อย เช่นต้นหญ้า...ควรจะประพฤติปฏิบัติตนอย่างหญ้าแฝก ซึ่งมีแต่สร้างสรรค์ประโยชน์และความมั่นคงเป็นปึกแผ่นให้แก่ตนและแก่แผ่นดินอันเป็นที่อยู่อาศัย” (24 กรกฎาคม 2540)

2.2 ด้านกลวิธีทางภาษา พระบรมราชาโฆวาทและพระราชดำรัสทุกองค์เป็นตัวอย่างการใช้ภาษาได้เป็นอย่างดีด้วยคุณลักษณะขององค์ประกอบโครงสร้างทางภาษาที่ครบถ้วนสำหรับ “โฆวาท” และ “สุนทรพจน์” ทั้งยังทรงเลือกใช้คำ ผูกประโยค ที่

ให้สื่อสารเข้าใจได้ง่าย ด้วยระดับภาษาที่เหมาะสมแก่สถานการณ์และสำนวนโวหารที่คมคาย

ข้อเสนอแนะ

ผู้อ่านพระบรมราโชวาทควรพิจารณาใคร่ครวญให้ถี่ถ้วนว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวคิดเรื่องใดไว้อย่างไร แล้วนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง สังคม และประเทศต่อไป

สำหรับการวิจัยต่อไป ควรได้มีการวิจัยพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสในประเด็นอื่นๆ อย่างละเอียดลึกซึ้งเพิ่มขึ้น เช่น ด้านรัฐศาสตร์ สังคมวิทยาจิตวิทยาปรัชญาการบริหารประเทศเป็นต้น รวมทั้งวิจัยพระราโชวาท พระราชดำรัส พระโอวาท และพระดำรัส ของพระบรมวงศ์และพระราชวงศ์ที่พระราชทานและประทานแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

- กุหลาบ มลลิกะมาส. 2536. *ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฉัตรวรุณ ตันนะรัตน์. 2523. *หลักวาทกรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง และคณะ. 2549. *พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา: การศึกษาเนื้อหาและกลวิธีทางภาษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เปลื้อง ณ นคร. 2510. *ประวัติวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2536. *ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสพระราชทานแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2498-2535*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี แห่งการสถาปนามหาวิทยาลัย 2 กุมภาพันธ์ 2536. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2550. *พระมหากษัตริย์คุณอันไกรลาส*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี พุทธศักราช 2549. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อักษรสยามการพิมพ์.

สมเกียรติ รัชมณี. 2549. *ภาษาวรรณศิลป์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุนันท์ อัญชลีกุล. 2542. “พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”. *ภาษาและวรรณคดีไทย*. 16(ธันวาคม): 163-184.